

Onmisbare waakhond

door: **Geurt Brinkgreve**,
secretaris van de Federatie 'Het
Behouden Huis', waarbij de meeste
restaurerende instellingen in Nederland
zijn aangesloten; oud-redacteur van
Heemschut en initiatiefnemer van vele
acties voor het behoud van de
schoonheid van Amsterdam.

Heemschut 70 jaar! De vraag om een bijdrage aan dit jubileumnummer deed mij het boek 'Strijd om schoonheid' uit de kast grijpen dat verscheen toen de Bond 50 jaar bestond. De monumentenwet was toen net van kracht en zou, samen met de nog jonge Wet op de Ruimtelijke Ordening, het instrument zijn om een eind te maken aan de lukrake saneringsplannen waarmee historische gebouwen en structuren zonder pardon van de kaart geveegd konden worden. Verkeersdoorbraken en grootschalige bedrijfsbebouwing in oude binnensteden golden toen nog als bewijzen van gemeentelijke bestuurskracht.

Het is verleidelijk om terugkijkend te constateren dat er sindsdien heel wat rampen zijn voorkomen en dat er aanzienlijke resultaten zijn bereikt bij het weer tot leven brengen van vervallen monumenten. En toch overweegt thans een stemming van malaise. Het élan van het monumentenjaar M-75 is verdwenen. De restauratie-activiteit stagneert. Binnen het wereldje der monumentenzorgers broeien controversen over restauratiedoctrines en decentralisatie. De zo noodzakelijke integratie van monumentenzorg en stadsvernieuwing is verder weg dan ooit. Sinds 1961 zijn er nog heel wat monumentale waarden verloren gegaan die met iets meer zorgvuldigheid behouden hadden kunnen blijven. Het ergste is wel de paniek-reactie op de door de regering voorgeschreven bezuiniging. Ambtelijke apparaten rollen zich dan op als egels die gevaar bespeuren en er kan ineens niets meer.

In deze situatie wordt de taakvervulling van de particuliere organisaties belangrijker dan ooit. Formeel is het waken over het architectonisch-stedebouwkundig erfdeel – voorzover als monument geregistreerd – toevertrouwd

aan 'Onze Minister'. Deze heeft daarbij twee instrumenten: subsidies om de instandhouding te stimuleren – die niet in de wet genoemd worden en daardoor nog altijd het karakter hebben van een gunstbewijs – en strafbepalingen tegen vernieling. De straffen stellen weinig voor en worden nauwelijks toegepast. Om een effectief monumentenbeleid te voeren is de minister afhankelijk van de medewerking van anderen, in de eerste plaats de eigenaren en de gemeentebesturen. Zijn beste en meest standvastige bondgenoten zijn daarbij de organisaties van in monumenten geïnteresseerde burgers. Het woord 'actie-voeren' heeft de laatste jaren de onaangename bijmaak gekregen van aggressief gedram ten bate

van een groepsbelang. Actie voeren zoals Heemschut en tal van verwante verenigingen het doen betekent iets heel anders namelijk het belangeloos vervullen van een onmisbare waakhondfunctie. Dit houdt in het alarm slaan als er ongelukken dreigen, maar ook het mee-denken met de planvorming en het aandragen van andere gegevens dan alleen de economische of verkeerstechni-

H. K. H. Prinses Beatrix en Geurt Brinkgreve in 1975 tijdens de opening van Huis De Pinto, waar o.a. de Stichting N.C.M. zetelt.

Foto: Maarten Brinkgreve

De opvolging

sche overwegingen. Een tweede veld van aktie bestaat uit het verwerven, restaureren en beheren van bedreigde monumenten. In 1961 bestonden er nog slechts enkele organisaties die zich hierop richtten, nu vindt men deze in vrijwel alle belangrijke monumentengemeenten. Soms zijn het n.v.'s (Stadsherstel Amsterdam), meestal stichtingen. In tegenstelling tot de particulier die één keer de restauratie van zijn eigen huis onderneemt, vertegenwoordigen de restaurerende instellingen de continuïteit. Zij doen het pionierswerk en wekken daardoor de belangstelling, zij kunnen bij elke volgende restauratie de ervaringen van de vorige toepassen, niet alleen wat het begeleiden van de bouwwerkzaamheden zelf betreft, maar ook ten aanzien van de financiering en het inpassen van nieuwe bestemmingen. Zij kennen de plaatselijke omstandigheden, de weerstanden en de medestanders. De gunstige situatie voor de instandhouding van monumentale waarden bestaat daar waar particuliere organisaties een schakel vormen tussen de rijksoverheid en het lokale bestuur en meehelpen om het monumentenzorg-aspect te doen doorklinken in de stadsvernieuwing. In 'Strijd om schoonheid' hield ir. R. Meischke een pleidooi voor temporisering, dat destijds, toen het budget groot genoeg was voor de subsidie-aanvragen, menigeen zal hebben verbaasd. 'Er is geen monument van betekenis dat, het huidige werktempo in aanmerking genomen, over honderd jaar niet gerestaureerd kan zijn. Bij de levensduur van deze gebouwen vergeleken doet het er weinig toe of een restauratie in 1960 of in 1990 plaatsvindt. Wanneer de temporisering van het restauratiewerk niet slaagt, zullen wij reeds vóór het jaar 2000 onze belangrijkste monumenten gerestaureerd hebben, doch onze schoonste steden verloren hebben en daarmee zal dan datgene wat uit een cultureel oogpunt voor ons land het belangrijkste is, onder onze handen, met ons medeweten en door ons toedoen verloren zijn gegaan.' Nu de ijzige bezuinigingswind over alle culturele activiteiten waait, is het hoog tijd deze waarschuwing ter harte te nemen – en daarbij de restaurerende instellingen in te schakelen.

door: **Ton Koot**,
oud-secretaris en oud-redacteur van Heemschut; bekend publicist.

Mannen zoals A.W. Weissman en A.A. Kok heb ik van nabij gekend. Voor hun vastberadenheid en vasthoudendheid waar het de bestrijding van architectonische en cultuurhistorische waarden betrof, maar zeker niet minder voor hun vakkennis, heb ik ongeveinsde bewondering gehad. Beiden waren architect en ik heb het destijds als vanzelfsprekend aangenomen, dat een eventuele opvolger voor het secretarisschap en wat Kok betrof ook voor de eindredactie van het orgaan Heemschut, eveneens een architect zou moeten zijn.

Op een zomerdag in 1946 vroeg architect Kok mij, of ik even bij hem langs kon komen op zijn atelier aan de Herengracht 495.

Dat was op zichzelf geen verrassing, want dergelijke uitnodigingen had ik wel eerder gehad.

De verrassing zat in het te bespreken onderwerp.

Pratend over de stichter Weissman merkte Kok op, dat deze van 1911 - 1923, dus 12 jaar, een bezielende en kundige secretaris van de Bond Heemschut was geweest. Kok zelf was hem opgevolgd, hij had het blad en een bouw bureau opgericht, was in de oorlogsjaren met succes de Heemschut-serie gaan oprichten en vond, dat nu – na 23 jaar – die taak maar eens door een jongere moest worden overgenomen.

Tot dusver kon ik hem volgen en ik begreep wel, dat we over die opvolging zouden gaan praten.

Toen kwam de verrassing door zijn opmerking: je zult wel begrepen hebben dat ik voor die opvolging het oog op jou heb laten vallen.

Nou, dat had ik in het geheel niet begrepen. In gedachten had ik de rij van mij bekende jonge architecten de revue laten passeren om daaruit een voorstel te kunnen doen. Een Heemschutsecretaris en -redacteur zou toch architect moeten zijn om te weten, waar hij het over had?

Kok had een sterk argument.

Het spitwerk was gebeurd. Heemschut

had zich een plaats in de toenmalige wereld van particuliere monumentenzorgers verworven. Heemschut was bezig een begrip te worden, het woord kwam zelfs al voor in de woordenboeken.

Nu was nodig, dat Heemschut **gepropageerd** zou worden in brede kring, er was nu iemand nodig, die zelf overtuigd was van de betekenis en noodzaak van Heemschut, iemand die in staat zou zijn dit onder woorden te brengen om het begrip te verdiepen en diegenen, die nog niet tot Heemschut overtuigd waren, daartoe op te wekken. Dit zou burgerij en overheid betreffen. Voor de noodzakelijke aanvulling van de vakkennis waren er genoeg bekwame bestuurs- en commissieleden om daarin te voorzien, vond Kok.

Hier had ik niet zoveel zinnigs tegen in te brengen en ik verzocht bedenktijd.

Daarvoor ging ik te rade bij mijn direkte chef, de hoofddirecteur van het Rijksmuseum, dr. D.C. Röell. Ook hij had bedenktijd nodig. In zijn eerste reactie wees hij erop, hoezeer hij zelf beslag legde op, zo mogelijk, al mijn tijd, omdat de wederopbouw van het Rijksmuseum onze volle aandacht zou vergen in een reeks van jaren.

Later moest hij toegeven, zelf deel uitmakend van de stedelijke en landelijke monumentencommissies, dat Heemschut een belangrijke taak te vervullen had in de driftige wederopbouw van Nederland en dat met goede wil beide functies wel te verenigen zouden zijn. Als ik spreek over 'functies', dient wel beseft te worden, dat mijn maatschappelijke positie die van algemeen secretaris van het Rijksmuseum was en de Heemschuttaak een niet gesalarieerde vrije-tijdsbezigheid zou zijn.

Ten slotte vond hij, dat ik zelf maar beslissen moest en dat hij zich niet tegen mijn beslissing zou verzetten.

Ten departemente mocht ik rekenen op de steun van mr. J.K. van der Haagen. Zo begon ik een klein bureau op te zetten – op Leidsegracht 60 – en een flinke stoot te geven aan het orgaan Heemschut, dat tweemaandelijks zou verschijnen en dat ik vooral zag als een strijdorgaan.

Kok had, dank zij zijn initiatief om in oorlogstijd een Heemschut-serie op te